

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A koedukáció Horvátországban.

A koedukáció¹ kérdését a horvátok már régen megoldották. Mindjárt az első felsőnépiskolák (az elemi iskola 4. osztályára épülő, a mi polgári iskolánk 4. osztályának megfelelő V—VIII. osztály) szervezésekor, 1874-ben megengedte a katonai hatóság (a felsőnépiskolák a katonai határőrvidék területén keletkeztek), hogy a fiúiskolákat leányok is látogathatják, mint rendes tanulók; ha számuk a 15-öt eléri, a kézimunkában és háztartásban is külön oktatást nyernek. Meg van engedve leányoknak a különböző közép- és szakiskolákba rendes tanulóul való felvétele is.

Ez az intézkedés kizárólag a gyakorlati szükségből fakadt. Főbb okai a következők: Horvátországnak szegény s főleg mezőgazdasággal foglalkozó népessége van; az a társadalmi réteg (intelligencia, városi polgárság), mely leányainak az elemnél magasabb fokú képzettséget óhajt nyújtani, meglehetősen kicsiny. A fővároson kívül nagyon kevés hely van, mely lakosainak nagyobb számánál s műveltségénél fogva külön középfokú leányiskolát be tudna kellőképpen népesíteni; mivel pedig a kormánynak szerény költségvetésével amúgy is nagyon takarékosan kell gazdálkodnia, hogy a kis országot egyetemen s a középfokú iskolák minden fajával elláthassa, néptelen leányiskolák létesítése helyet nem elvi, hanem *pénzügyi* szempontból, iskoláinak jobb kihasználása érdekében tág teret nyitott a koedukációnak. *Pavić*, az országos kormány közoktatásügyi osztályának főnöke a szabor előtt 1904-ben tartott beszédében a külön leányiskolák csekély számával okolta meg az együttnevelés szükségét s kijelentette, hogy e rendszer eddig semmiféle más hátránnyal nem járt, minthogy a 4. osztályt végzett leányok közül igen sokan a képzőkbe tolulnak s túltermelést okoznak. *Roić* osztályfő 1907-iki beszédében nincs elragadtatva az együttneveléstől, mert a fiúk számára készült tanterv a

¹ Ezt az idegen szót könnyű volna állandóan helyettesítenünk ezzel a *együttnevelés*. Ebben a cikkben megkíséreltük. A szerk.

leánytanulókra túlterheléssel jár; mégis kénytelen lesz a rendszert továbbra is fenntartani, hogy a külön leányiskolák költségeit megtakaríthassa.

Egész Horvátországban a legújabb időkig csak egy leányközépiskola volt: a zágrábi női liceum (8 osztállyal, háromfelé ágazással a tanítónői pályára készülők, az egyetemre menők s az általános műveltségre törekvők számára); ez most reálgimnáziummá alakul át (a pedagógiai irány elmarad); ehhez járult néhány év előtt a suáki női liceum, melynek csak a 4 felsőbb osztálya van meg s a most megszűnő zágrábi liceum mintájára van szervezve. E két középiskolán kívül 1906-ban még 11 felső leánynépiskola volt (4 elemi + 4 osztály); ezeket is beleértve összesen 9 község rendelkezett a női középfokú iskola valamelyik nemével, amihez még 2 tanítónőképző járul.

A leányiskoláknak eme csekély száma tehát nagyon érthetővé teszi a horvátoknak kényszerült szabadelvűségét a két nem együttnevelése tekintetében. Nézzük most, miképen valósul meg az együttnevelés az egyes iskolanemekben.

A *felsőbb népiskolák* (= polgári isk.) száma 1906-ban 29; ezek közül azonban csak 18 volt teljes 8-, a többi csak 6- vagy 7-osztályú. A közös iskolákat (javne obospolne više pučke škole) a mondott évben 980 fiú s 548 leány, a 12 felső leánynépiskolát 1811 leány látogatta. A közös iskolák közül csak egyben voltak a leányok túlsúlyban. Tisztán fiú felsőnépiskola még a fővárosban sincs; a külön leányiskolák egy kivételével oly községekben vannak, hol fiúközépiskolák is működnek.

Ami a *középiskolákat* illeti, szigorúan követelt elv, hogy csak ott vesznek fel leányokat is rendes tanulókul, hol középfokú leányiskola nincs. 1912/13-ban 9 középiskolában (összesen 20 volt) 1725 tanuló közül 391 volt leány (22.6%). Legtöbben voltak Rumán (113 közül 49); legkevesebben Karlóczán (298 közül 12).

Érdekes, hogy e 391 leány közül a 4 felső osztályra csak 4 jutott; a múlt tanévben a 300 leánytanuló közül meg éppen csak *egy* látogatott felső osztályt, noha annak, hogy V—VIII. osztályba nő nem vehető fel, csak egy intézet értesítőjében láttam nyomát. A reálgimnáziumokban, hol a III. osztályban választani kell a latin s latin nélküli (reál) irány között, a leányok túlnyomó része (115 közül 80) a reálirányt választotta. Ezek az adatok elárulják, hogy a horvát leányok, illetőleg szülei a középiskolákat nem a tudományos pályára való előkészítőnek, hanem némi általános műveltséget nyújtó s a polgárit pótló iskolának tekintik. Ez iskolákban a leányokra nézve a női kézimunka is kötelező tárgy s némelyikben tornát is tanulnak külön csoportban.

A *szakiskolák* közül az eszéki s a petrinjai *férfitanítóképzőkben* a nők száma nagyobb, mint a férfiaké (Eszék 77 férfi, 137 nő, Petrinja 67 férfi, 78 nő). Minden tárgy közös, kivéve a gazdaságtant, szlőjdöt s a kántori képesítéshez szükséges tárgyakat, melyek helyett a nők háztartástant s kézimunkát tanulnak. A négy kereskedelmi akadémia közül a leányok Zimonyban lehetnek rendes tanulók; 1912/13-ban a 4 osztály 132 tanulója közül 29 volt leány. A tantárgyak tekintetében a két nem közt nincs semmi különbség. Végül a buccarii 7-osztályú nautika általános irányú s a felsőnépiskolával nagyjában azonos 4 alsó osztályában is találunk leányokat (121 férfi, 16 nő).

Összehasonlításként megjegyzem, hogy a szomszédos *Bosznia-Herczegovinában* a kormány rendelete értelmében leányok abban az esetben, ha az osztály létszámát nem töltik be fiúk, magántanulókként felvehetők s mint ilyenek minden tantárgy óráin jelen lehetnek, de a tanároknak velük foglalkozniok nem szabad. *Ausztriában* egy miniszteri rendelet értelmében oly városokban, hol se női líceum, se tanítónőképző vagy leánygimnázium nincs, a rendelkezésre álló hely nagyságához képest a leányok bejáró magántanulókként felvehetők, de ez esetben *kötelesek* is minden órán rendszeresen megjelenni; számuk azonban egy-egy osztályban a létszám 5%-át meg nem haladhatja.

Nálunk a leányok bejárását a fiúközépiskolákba tudvalevőleg a 185,334/913. sz. min. rendelet szabályozza; bizonyos feltételekkel s mindig csak kivételesen csakis azt engedi meg, hogy a leányok mint magántanulók a demonstratív tantárgyak óráira bejárhassanak. Egyes autonóm felekezeti iskolák, illetőleg ezek főhatóságai azonban eme rendelet ellenére még most is megengedik leányoknak rendes tanulókként való felvételét; van gimnázium, hol még külön tornaoktatásban, is részesülnek s a rendkívüli tárgyak óráira is eljárhatnak.

Bár elvi szempontból épen nem tartozom az együttnevelés hívei közé, úgy vélem, hogy -- mi is szegény ország lévén -- oly helyeken, hol leányok számára még polgári iskola sem áll rendelkezésre, talán kísérletet lehetne tenni s a leányokat legalább az alsó osztályokba vagy rendes, vagy oly magántanulókként felvenni, kik, mint Ausztriában s Boszniában, minden tantárgy óráira bejárhatnak s esetleg kézimunkában is oktatást nyernének. Magyarországon összesen 15 oly község van, hol gimnázium van, de hiányzik a polgári leányiskola; ezek közül *Szentgotthárdon* a bejáró leánytanulók száma évről évre növekedik s ma már majdnem a félszázat eléri. Kétségtelen, hogy a leányok középiskolai oktatásának s ezzel együtt az együttnevelésnek a kérdése a mai bizonytalan állapottal szemben a középiskolai reform tárgyalása alkalmával újra felszínre fog jutni s

akkor a törvényhozásnak módot kell találnia arra, hogy ezt a kérdést valamennyi iskolafenntartót kötelező módon szabályozza.

Benisch Arthur.

Magyar olvasókönyveink nemzetiségi vidéken.

A legutóbbi időben végre figyelemre méltatták az illetékes hatóságok a nemzetiségi vidéken működő magyar nyelv- és irodalomtanárok panaszát. A panasz az, hogy az engedélyezett magyar olvasókönyvek között nincs olyan, melynek használata nemzetiségi vidéken a kívánt eredményhez juttatna. Most olyan híreket hallunk, hogy gyógyszer készítenek e fájó nyílt sebre. Ebből az alkalomból írom le néhány szerény megjegyzésemet. A középiskoláról szólok.

Azzal kezdem, hogy a kérdésnek nincs meg a kellő irodalmi megalapozottsága. Filológiai pontosságú diagnózisra volna szükségünk. Meg kellene állapítanunk, mi van a szóban forgó könyvekben, amire ilyen helyen nincs szükség és viszont, mi hiányzik, aminek hiánya sajnálatos, és végre azt is meg kellene hánynunk-vetnünk, hogy *mit és hogyan* kell nemzetiségi vidéken magyar olvasókönyvben nyújtani.

A Tanterv és Utasítások annyira megszabják az anyagot, hogy az olvasókönyvek e tekintetben megegyeznek. A szerkesztők «szigorúan szemmel tartják» az anyag megválasztásában és elrendezésében az ott hangoztatott elveket. Hiszen ami az anyagot illeti, a kifogás nem is érheti a könyvszerzőket. Ők nem tehetnek arról, hogy görög mithoszi olvasmányokkal kell az első osztályos fiút megismertetni, de az már az ő hibájuk, ha pl. egy első osztályos magyar olvasóban egyik olvasmány, amely 72 sorból áll, összesen 77 idegen nevet szolgáltat egyszerre. Ilyen nevek pl. Adraszteia, Kroiosz, Kriosz, Theia, Rheia, Kottosz, Gügész, Briareusz stb. Szüksége van első osztályos tanulónak erre? Épígy elkedvteleníti a II. osztályos tanulót a görög-perzsa háborúk szintelen, fárasztó elbeszélése. Mindez a tananyag kérdésével kapcsolatos, amelyre ezúttal nem térek ki. A világháború után, vagy talán már a folyamán is, úgyis kell szónak esnie a tananyag átvizsgálásáról is.

A baj az, hogy az olvasmányok stílusa nem felel meg a nemzetiségi vidék tanulójának. Azt nem találom helyes megoldásnak, hogy az olvasmányokat agyonjegyzetezzük. Egy II. osztályos olvasókönyv a «Szt. László füve» c. költeményt 136 jegyzettel kíséri. (Egy másik olvasókönyv csak 8 jegyzetet tart szükségesnek.) «A tudós macskájának is jut 40 jegyzet. De hát mennyire jutunk akkor a megkedveltetésben? Nemzetiségi vidéken azt tartom a magyar nyelvi tanítás legnagyobb eredményének, hogy a tanuló megszereti nyelvünket úgy,